

ФАЛЮТА

Андрій Володимирович
andriyf@ukr.net

к.е.н., доцент кафедри,
Львівський національний
університет імені Івана Франка

УДК 336.71

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ:
ТЕРМІНОЛОГІЯ І
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ**

**BANKING BUSINESS DEVELOPMENT
MANAGEMENT: TERMINOLOGY AND
SYSTEMATIZATION**

ПАСЬ

Ярина Іванівна
yaryna86@ukr.net

аспірант, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

FALIUTA Andrii Volodymyrovych – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of department, Lviv National University after Ivan Franko

PAS Yaryna Ivanivna – Post-graduate student, Lviv National University after Ivan Franko

У статті розглянуто основні складові елементи економічної категорії “управління розвитком банківського бізнесу”. Проведено критичний аналіз підходів різних науковців, законодавства, Національного банку України до трактування понять “банк”, “банківська діяльність”, “бізнес”, “управління” та “розвиток”, синтез яких утворює поняття “управління розвитком банківського бізнесу”. На основі висновків щодо змісту та співвідношення вищевказаних понять, авторами запропоновано власне визначення економічних категорій “банківський бізнес” та “управління розвитком банківського бізнесу”.

* * *

В статье рассмотрены основные составляющие элементы экономической категории “управление развитием банковского бизнеса”. Проведен критический анализ подходов различных ученых, законодательства, Национального банка Украины к трактовке понятий “банк”, “банковская деятельность”, “бизнес”, “управление” и “развитие”, синтез которых образует понятие “управление развитием банковского бизнеса”. На основе выводов относительно содержания и соотношения вышеприведенных понятий, предложено собственное определение экономических категорий “банковский бизнес” и “управление развитием банковского бизнеса”.

* * *

The introduction determines that in the economic science is still not defined definition of “banking business development management”. But in practice, this term is becoming more widespread and without the unambiguous interpretation of this leads to its misinterpretation, and then to the adoption of ineffective decisions on the basis of misunderstanding of the content and completeness of the problems that are being debated.

The purpose of this article is to clarify the essence and formulation of the definition of “banking business development management” on the basis of a comprehensive analysis of the components of this economic category.

The results of the research showed that the components of the concept of “banking business development management” are “bank”, “business”, “management” and “development”. The bank is a financial intermediary, which, among other things, provides at the same time three financial services such as the attraction of cash deposits, their placement on their behalf, and the opening and maintenance of bank accounts of individuals and legal entities. In turn, banking is a service activity that the bank offers to its customers, and which can all be considered as banking transactions.

Under the business is proposed to understand economic activity, the main purpose of which is to generate profits. Management – is the influence of the subjects of management on the activities of people and labor collectives for the organization and development of production, which are aimed at obtaining the desired results. Development is a process of moving from lower to higher (to greater achievements), resulting in a change in the quality of the subject, the phenomenon of activity, the transition to a new, more progressive. On the basis of the analysis of the essence and the relationship between these concepts formulated their own definitions of the concepts of “banking business” and “banking business development management”.

The conclusions of the research are the formulation of two main definitions. Namely: banking business – is the activity of banks to provide banking services in order to profit; banking business development management - these are purposeful actions of the management bodies on the bank's activities to effectively organize its functioning, which will facilitate the development of the bank and make it more profitable. The interpretation of “banking business development management” as a holistic economic category is presented for the first time.

Ключові слова: банк, банківська діяльність, бізнес, розвиток, управління, управління розвитком банківського бізнесу

Ключевые слова: банк, банковская деятельность, бизнес, развитие, управление, управление развитием банковского бизнеса

Keywords: Bank, Banking, Business, Development, Management, Banking Business Development Management

ВСТУП

Питання управління розвитком банківського бізнесу є складним та багатограним, оскільки охоплює всі напрямки банківської діяльності. Воно є актуальним не лише на рівні конкретного банку, але й на державному рівні, оскільки від розвитку банківського

бізнесу суттєво залежить і розвиток економіки країни. Вирішенню цієї проблематики присвячується щоразу більше зусиль провідних фахівців у сфері банківської діяльності.

Пошук шляхів сприяння розвитку банківського бізнесу в Україні потребує і наукового опрацювання.

Аналізуючи науковий доробок провідних вчених у сфері банківського бізнесу потрапляє до уваги той факт, що в економічній науці досі не сформовано визначення поняття “управління розвитком банківського бізнесу”. При цьому на практиці даний термін набуває все більшого поширення, і без однозначності трактування призводить до його хибного тлумачення, а далі й до прийняття неефективних рішень на основі нерозуміння змісту і повноти проблем, які дискутуються.

Окремі аспекти дослідження порушеної проблематики зустрічаються у роботах Дж. Сінкі (J. Sinkey, 2007) [1], А. Бергера та Д. Хемпфрі (A. Berger and D. Humphrey, 1997) [2], Л. Местера (L. Mester, 1997) [3]. Вагомий внесок у дослідження банківського бізнесу зроблено науковцями І.В. Волошко (2001) [4], А.О. Спіфанов (2007) [5], О.І. Барановський (2008) [9], О.В. Дзюблюк (2013) [8]. Проте, над трактуванням термінологічного сполучення “управління розвитком банківського бізнесу” з розкриттям сутності та повноти змісту даного поняття економічна наука лише починає працювати.

МЕТА РОБОТИ

Метою даної статті є з’ясування сутності та формулювання визначення поняття “управління розвитком банківського бізнесу” на основі здійснення комплексного аналізу складових цієї економічної категорії. Досягнення мети супроводжуватиметься формуванням нових знань, які виникатимуть у процесі аналізу порушеної проблематики, та сприятимуть покращенню управлінських процесів у банківській сфері.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці українських та іноземних дослідників, законодавчі нормативно-правові акти України, відкриті ресурси мережі Інтернет. При проведенні дослідження використано методи аналізу та синтезу, метод наукового абстрагування, методи порівняння та узагальнення, системний метод, метод моделювання та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для визначення змісту поняття “управління розвитком банківського бізнесу”, на що спрямована дана стаття, спершу необхідно розглянути головні складові, які його утворюють. Такими складовими є “банк”, “бізнес”, “управління” та “розвиток”. Важливою категорією, яка дає змогу повніше розкрити поняття “управління розвитком банківського бізнесу” і яка пов’язує “банк” з “бізнесом”, є “банківська діяльність”. Розглянемо усіх їх детальніше.

Головною категорією є “банк”. У науковій літературі викладено багато його визначень і єдиного підходу немає. В Енциклопедії банківської справи України за ред. В.С. Стельмаха “банк” трактується “як особлива грошово-кредитна установа, економічна інституція, яка діє на фінансовому ринку, акумулює тимчасові грошові кошти і заощадження, надає кредити, здійснює грошові розрахунки, операції з векселями, іноземною валютою, золотом, коштовним камінням, випускає в обіг (емітує) гроші і цінні папери, надає різноманітні послуги фінансово-економічного характеру, виконує інші функції” [6, С. 10]. Проте, це визначення має надто загальний характер і не розкриває особливостей банку в порівнянні з іншими фінансово-кре-

дитними установами.

О.В. Дзюблюк сформулював визначення, яке з іншої позиції розкриває сутність банку. “Сучасний банк – це універсальне фінансове підприємство, що здійснює професійне управління ресурсами суспільства в їх грошовому виразі і виконує відповідні специфічні функції в економіці на законній підставі та під юрисдикцією державних органів, що забезпечують регулювання та контроль банківської діяльності” [8, С. 16]. Дане визначення досить широко розкриває сутність банку і є достатньо обґрунтованим, проте воно розкриває сутність тільки зі сторони господарської діяльності у державі.

Такий дослідник як А.О. Спіфанов визначає “банк” як установу, що акумулює грошові кошти і заощадження та здійснює кредитно-розрахункові та інші операції [5, ст. 10]. Таке визначення є вірним, але надто спрощеним і яке не розкриває важливих ознак банку як специфічного суб’єкта господарювання.

У Законі України “Про банки і банківську діяльність”, який визначає економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків, банк визначається, як “юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб” [7, ст. 1]. Це визначення розкриває суто юридичну складову банку, і не дає повного розкриття економічної сутності банку.

Науковець А.О. Спіфанов розкриваючи сутність банку зазначає: “З економічної точки зору банк є перш за все підприємством, яке виробляє особливий, специфічний продукт – гроші, платіжні кошти... Крім даного продукту банки надають різні послуги переважно грошового характеру” [5, С. 14]. Автор даного визначення “банку”, дещо невдало його сформулював, оскільки стверджує, що банк виробляє специфічний продукт – гроші та платіжні кошти. Проте, комерційні банки оперують грошовими коштами, але не виробляють їх. Цю функцію виконує центральний банк країни.

Проаналізувавши різні визначення науковців, ми виявили різні підходи щодо трактування “банку”. А саме: з позиції змісту здійснюваної фінансово-економічної діяльності; з позиції юридичного обґрунтування діяльності; з позиції важливості для забезпечення нормального функціонування економіки держави. Крім того, одні автори називають банк підприємством, інші – установою. Оскільки банківська діяльність є підприємницькою діяльністю, вважаємо юридично правильною називати банк підприємством, а не установою.

Ми вважаємо, що банк – це фінансовий посередник, який на відміну від інших фінансових інститутів (кредитних спілок, страхових, лізингових, інвестиційних компаній тощо), надає одночасно такі три фінансові послуги як залучення у вклади грошових коштів, їх розміщення від свого імені, та відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Крім цих, банк може провадити й інші операції та послуги на фінансовому ринку.

В Україні діяльність банків набирає все більшої потужності й банками надаються все більше послуг. Банківський бізнес пов'язаний з банківською діяльністю. Національний банк України (НБУ) визначає банківську діяльність як залучення у вклади грошових коштів фізичних та юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб [7, ст. 2]. Таким чином, банківську діяльність НБУ визначає через банківські послуги, які банк надає своїм клієнтам. При цьому банк має право надавати банківські послуги та інші фінансові послуги (крім послуг у сфері страхування).

Проведений аналіз законодавства показує, що про банківську діяльність можна говорити не лише тоді, коли банки виконують дії з фінансовими інструментами, якими виступають гроші, цінні папери, валютні цінності тощо. Тобто банківська діяльність – це сукупність дій банків з допомогою фінансових інструментів стосовно обороту грошей, цінних паперів і валютних цінностей, як засобів платежу і збереження, та як товару.

В економічній літературі використовуються різні підходи до визначення “банківської діяльності”. О.І. Барановський визначає, що банківська діяльність – це система діючих спеціальних суб'єктів та операцій, здійснюваних ними як учасниками єдиної банківської системи з приводу грошей, цінних паперів і валютних цінностей як засобів платежу, заощадження й товару [9, С. 4]. На нашу думку, дане визначення характеризує банківську діяльність у досить широкому розумінні розкриваючи її основні аспекти.

Загалом робимо висновок, що банківська діяльність – це діяльність з надання послуг, які банк пропонує своїм клієнтам, і які в сукупності можна віднести до банківських операцій. Вони базуються на таких функціях банку: платіжно-розрахункова, ощадно-капіталотворча та кредитно-інвестиційна.

Поняття “банк” тісно пов'язане з поняттям “бізнес” і, для з'ясування сутності “банківського бізнесу”, необхідно визначити також що таке “бізнес”. Термін “бізнес” у науковий оборот вперше ввів англійський банкір та економіст Р. Катильйон у XVIII ст., який розглядав бізнес як економічний процес узгодження попиту і пропозиції в умовах ризику [8, С. 32].

Досліджуючи поняття “бізнес” часто зустрічаємося з таким визначенням: “бізнес – це економічна діяльність спрямована на отримання прибутку; будь-який вид підприємницької діяльності, що забезпечує дохід” [9, С. 82]. Бізнес (від англ. business – справа, угода, заняття) – ініціативна, економічна, виробнича, підприємницька, посередницька діяльність в умовах ринкової економіки, спрямована на створення власної справи для одержання прибутку шляхом використання праці, власних або позичених коштів [12, С. 27]. Дане визначення достатньо повно і точно характеризує сутність бізнесу.

У Економічній енциклопедії Б.Д. Гаврилішина “бізнес” визначається як підприємницька, комерційна чи будь-яка інша діяльність, що не суперечить закону та спрямована на отримання прибутку [12, С. 42]. У Сучасному економічному словнику А.Г. Загородного подано таке визначення: “бізнес (від англ. business – справа, підприємництво) – це ініціативна економічна

діяльність, що здійснюється за рахунок власних чи залучених коштів на власний ризик і під власну відповідальність, що за мету має одержання прибутку та розвиток власної справи” [10, С. 34]. Наведені визначення досить повно розкривають економічну сторону сутності бізнесу.

У загальному аспекті під бізнесом ми розуміємо економічну діяльність, головною метою якої є отримання прибутку. Проте, сучасний бізнес – це не просто діяльність з метою отримання прибутку, вона пов'язана з розвитком та конкурентоспроможністю. Розглянувши наведені вище визначення, ми розглядаємо бізнес як будь-який вид економічної діяльності, який спрямований на отримання прибутку та розвиток власної справи.

Досить часто банківську діяльність ототожнюють з банківським бізнесом. Це близькі поняття, проте існують певні відмінності. Банківський бізнес більш ширше поняття, оскільки спершу відкривається бізнес (юридична особа, що здійснюватиме підприємницьку діяльність – банк), а потім вже цією особою здійснюється певний вид діяльності (у даному випадку – банківська діяльність). Ми вважаємо, що банківський бізнес доцільно розглядати як діяльність певного банку чи певний вид його діяльності з метою отримання прибутку.

Як стверджує В.І. Міщенко “банківський бізнес – це сфера самих різноманітних послуг клієнтам у всіх секторах економіки – від традиційних депозитно-позичкових і розрахунково-касових операцій, що визначають основу банківської справи, до новітніх форм грошово-кредитних відносин та інструментів фінансового ринку. При цьому всі головні аспекти діяльності банків об'єднані єдиною стратегією управління банківським бізнесом, мета якої забезпечення належного рівня доходності і стабільності банків” [13, С. 5]. Дане визначення більше підходить під трактування поняття “бізнес” загалом, але не суто банківського. Це пов'язано з тим, що банк не може надавати послуги у всіх сферах економіки. Наприклад, здійснювати торговельні операції на товарному ринку, виконувати архітектурне проектування тощо.

Економіст-науковець І.В. Волошко визначає банківський бізнес як “сукупність однорідних або взаємопов'язаних напрямків банківської діяльності, об'єднаних принципом обслуговування найважливіших сегментів ринку” [4, С. 196]. У даному визначенні автор розглядає банківський бізнес як сукупність послуг певного банку. Проте, такий підхід визначає “банківський бізнес” не як цілісну діяльність, а як окрему складову загального комплексу операцій банку.

На основі співставлення та порівняння різних підходів науковців до визначення поняття “банку”, “банківської діяльності” та “бізнесу”, а також аналізуючи законодавчі вимоги і трактування у сфері банківської діяльності, ми сформулювати власне визначення “банківського бізнесу”. Банківський бізнес – це діяльність банків з надання банківських послуг з метою отримання прибутку. Це визначення хоча й коротке, на нашу думку воно найбільш повно відображає весь реальний зміст банківського бізнесу.

Щоб бізнес приніс бажані результати, необхідно провадити ефективне управління, оскільки саме правильно вибрані та цілеспрямовані дії зі сторони органів

управління забезпечать не лише організацію діяльності людей, а й досягнення поставлених цілей та розвиток власної справи. Управління є невід'ємною частиною банківської діяльності. Розглядаючи дане поняття, ми не знайшли єдиного та однозначного визначення, йому дається багато трактувань і значень. Управління охоплює велику кількість явищ, процесів, відношень.

А.І. Барановський вказує, що управління “починається тоді, коли в яких-небудь взаємозв'язках, стосунках, явищах, процесах присутній свідомий початок, інтерес і знання, цілі і воля, енергія і дії людини” [9, С. 41]. Позицію автора ми вважаємо правильною, оскільки потреба в управлінні виникає тоді, коли є необхідність в узгодженні та розподілі діяльності певної кількості людей. У Фінансово-економічному словнику А.Г. Загородній подає “управління” як “свідомий цілеспрямований вплив з боку суб'єктів (органів управління) на людей чи економічні об'єкти, здійснюваний з метою скерувати їхні дії та отримати бажані результати” [10, С. 965].

Науковець Р.С. Дяків визначає, що “управління – елемент, складова виробничих підприємницьких та інших відносин, що ставлять своїм завданням координувати, погоджувати діяльність людей і трудових колективів щодо організації виробництва, матеріальних благ, їх розвитку, реалізації, продажу, споживання” [11, С. 544]. Автор розглядає дане поняття, не лише як метод управління діяльністю людей, але й сприяння розвитку та покращення матеріальних благ установи.

Розглянувши різні визначення науковців бачимо, що автори трактують дане поняття по-різному. На нашу думку, управління – це вплив суб'єктів управління на діяльність людей і трудових колективів для організації та розвитку виробництва, які скеровані на отримання бажаних результатів. Управління банківським бізнесом – це вплив органів управління на діяльність банків для організації та розвитку банківських послуг, які скеровані на отримання прибутку.

Невід'ємним чинником ефективної діяльності будь-якої установи є її розвиток. Як зазначено в Економічному енциклопедичному словнику Б.Д. Гаврилишина, “розвиток – це спрямовані та закономірні зміни матеріальних та нематеріальних об'єктів, які мають незворотній характер, внаслідок чого відбувається перехід від менш розвинених форм таких об'єктів до більш розвинених. Розвиток буває: екстенсивний (розвиток за рахунок залучення додаткових ресурсів); інтенсивний (розвиток за рахунок більш ефективного використання наявних ресурсів); внутрішнім (джерело розвитку всередині об'єктів); зовнішнім (визначається лише зовнішніми чинниками)” [12, С. 78].

Науковець Р.С. Дяків подає трактування розвитку, як процес руху від нижчого до вищого (до більших досягнень), в результаті чого відбувається зміна якості предмета, явища діяльності, перехід до нового, прогресивнішого [11, С. 621]. Дане поняття автор описує досить узагальнено, не розкриваючи усієї сутності “розвитку”, але визначення на нашу думку, дає правильне.

Головною метою, яку ставлять перед собою власники банку, вкладаючи грошові кошти в нього – досягнення високої ефективності функціонування банків для отримання прибутку, який необхідний для залу-

чення нового капіталу, що дає змогу збільшувати обсяги та підвищувати якість пропонованих послуг, стимулювати діяльність керівництва банку, знижувати витрати та розвивати банківські технології і бізнес загалом.

Питання ефективного управління розвитком банківського бізнесу вельми актуальне сьогодні. Розглянувши детально складові елементи які утворюють поняття “управління розвитком банківського бізнесу” ми робимо висновок, результатом якого є власне визначення. А саме: управління розвитком банківського бізнесу – це цілеспрямовані дії суб'єктів управління на діяльність банку для ефективної організації його функціонування, що сприятимуть розвитку банку та отриманню ним більших прибутків. Головними суб'єктами управління є Загальні збори акціонерів, Спостережна рада та Правління банку. Саме вони організують управління розвитком банківського бізнесу.

ВИСНОВКИ

Поняття “управління розвитком банківського бізнесу” утворюється з таких понять як “банк”, “бізнес”, “управління” та “розвиток”. Оскільки бізнес є економічною діяльністю, головною метою якої є отримання прибутку, банківський бізнес – це діяльність банків з надання банківських послуг з метою отримання прибутку. Дотримуючись принципу “від простого до складного” у роботі визначено, що управління розвитком банківського бізнесу – це цілеспрямовані дії суб'єктів управління на діяльність банку для ефективної організації його функціонування, що сприятимуть розвитку банку та отриманню ним більшого прибутку. При цьому розвиток є спрямованими змінами, внаслідок чого відбувається перехід банку від менш розвиненого до більш розвиненого, до нового, прогресивнішого стану.

Проведене комплексне дослідження показало, що на даному етапі для науковців залишається актуальним подальше удосконалення методичних підходів стосовно визначення поняття “управління розвитком банківського бізнесу” з метою сприяння розвитку банків і банківської системи. У контексті даної проблематики особливого значення набуває вивчення й інших теоретико-практичних аспектів банківського бізнесу, що й має бути об'єктом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Sinkey J. *Commercial bank financial management in the financial-services industry*. New Jersey: Upper Saddle River, 2007. 1018 p.
2. Berger A., Humphrey D. *Efficiency of financial institutions: international survey and directions for future research*. *European Journal of Operational Research*. 1997. № 98 (2). pp. 175-212.
3. Berger A., Mester L. *Inside the black box: what explains differences in the efficiencies of financial institutions?* *Journal of Banking and Finance*. 1997. Vol. 21. pp. 895-947.
4. Волошко І.В. *Система оцінки ефективності бізнесів, продуктів та напрямків діяльності банку. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми: ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, 2001. Т. 4. 199 с.
5. Сліфанов А.О. *Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України: монографія*. Суми: Університетська книга, 2007. 417 с.
6. *Енциклопедія банківської справи України / редкол. В.С. Стельмах та ін. К.: Молодь, Ін Юре, 2001. 680 с.*
7. *Про банки і банківську діяльність*. Закон України від

07 грудня 2000 року №2121-III; зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

8. Банківські операції: підручник / за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. Тернопіль: Терно-граф, 2013. 688 с.

9. Розвиток банківської системи України: монографія / О.І. Барановський, В.Г. Барановська, С.В. Бридун, С.І. Брус, Є.О. Бублик. К.: НАН України; ДУ "Інститут економіки та прогнозування", 2008. - 584 с.

10. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник: у 2 т. Т. 1. К.: Знання, 2007. 1072 с.

11. Дяків В.С. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. К.: Міжнародна економічна фундація, 2002. 684 с.

12. Економічна енциклопедія: у 3 т. / гол. ред. Б.Д. Гаврилишин; відп. ред. С.В. Мочерний. Київ: Академія, 2000. Т. 1. 863 с.

13. Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. Банківські операції: підручник. К.: Знання, 2004. 864 с.

References:

1. Sinkey J. *Commercial bank financial management in the financial-services industry*. New Jersey: Upper Saddle River, 2007. 1018 p.
2. Berger A., Humphrey D. *Efficiency of financial institutions: international survey and directions for future research*. *European Journal of Operational Research*. 1997. № 98 (2). pp. 175-212.
3. Berger A., Mester L. *Inside the black box: what explains differences in the efficiencies of financial institutions?* *Journal of Banking and Finance*. 1997. Vol. 21. pp. 895-947.
4. Voloshko I.V. *System evaluation of business, products and activities of the bank. Problems and prospects of the banking systems of Ukraine*. Sumy: SHEI "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine", 2001. Vol. 4. 199 p. (in Ukrainian).
5. Yepifanov A. *Methodological components of effective development of the banking sector of Ukraine: monograph*. Sumy: University Book, 2007. 417 p. (in Ukrainian).
6. *Encyclopedia of Ukraine banking* / Ed. V.S. Stelmakh et.al. Kyiv: Molodist, In Yure, 2001. 680 p. (in Ukrainian).
7. *About Banks and Banking. Law of Ukraine on December 7, 2000 № 2121-III; amended and supplemented*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (in Ukrainian).
8. *Banking / ed. doctor of economics, professor A.V. Dzyublyuk*. Ternopil: Terno-Graph, 2013. 688 p. (in Ukrainian).
9. *Development of the banking system of Ukraine: monograph* / O. Baranovsky, V. Baranovska, Ye. Brydun, S. Brus, Ye. Bubyk. Kyiv: NAS of Ukraine; SI "Institute of Economics and Forecasting", 2008. 584 p. (in Ukrainian).
10. *Zagorodnii A.H. Financial and economic dictionary: in 2 Vol. Vol. 1*. Kyiv: Znannya, 2007. 1072 p. (in Ukrainian).
11. *Dyakiv V.S. Encyclopedia businessman, economist, manager*. Kyiv: International Economic Foundation, 2002. 684 p. (in Ukrainian).
12. *Economic Encyclopedia: in 3 vol. / ch. ed. B.D. Havrylyshyn; ed. S.V. Mochernyi*. Kyiv: Academy, 2000. Vol. 1. 863 p. (in Ukrainian).
13. *Mishchenko V.I., Slavyanska N.H., Koreneva O.H. Banking*. Kyiv: Znannya, 2004. 864 p. (in Ukrainian).